

ZESPÓŁ SZKÓŁ KATOLICKICH • POMNIK JANA PAWŁA II

ul. Nowodworska 17, 85-120 Bydgoszcz, tel. +48 52 371 31 11, 345 98 17
www.katolik.bydgoszcz.pl, e-mail: sekretariat@katolik.bydgoszcz.pl
NIP 953 258 18 12

1	Szkoła	I Katolickie Liceum Ogólnokształcące im. króla Jana III Sobieskiego w Bydgoszczy
2	Przedmiot	Geografia poziom podstawowy
3	Nauczyciel realizujący program	mgr Aleksandra Wiśniewska
4	Autorzy programu	Barbara Dziedzic Barbara Korbel Ewa Maria Tuz
5	Podręcznik	Autor: Tomasz Rachwał, Radosław Uliszak, Krzysztof Wiedermann, Paweł Kroh Tytuł: Planeta Nowa. Oblicza geografii 2 Wydawnictwo i rok wydania: Nowa Era, 2020 Nr dopuszczenia: 983/2/2020
6	Rok szkolny	2022/2023
7	Klasa	Klasa 2
8	Data dopuszczenia programu do użytku w szkole	30 sierpnia 2022r.
9	Nr programu w szkolnym rejestrze programów	IKLO_2022_23_Geo_pp_2

Program nauczania geografii w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Oblicza geografii

Wstęp

Opracowany program nauczania geografii jest przeznaczony dla uczniów szkoły ponadpodstawowej – liceum ogólnokształcącego i technikum.

Punktem wyjścia do napisania Programu nauczania geografii w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Oblicza geografii było Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018 r. poz. 467). Opracowując koncepcję programu, wykorzystano również osiągnięcia dydaktyki ogólnej i dydaktyki geografii, pedagogiki oraz psychologii. Zastosowano zasady nauczania głoszone przez Wincentego Okonia, Czesława Kupisiewicza oraz Tadeusza Nowackiego dotyczące między innymi pogłębienia, systematyczności, indywidualizacji i zespołowości, samodzielności, efektywności, świadomej aktywności uczniów, przystępności, łączenia teorii z praktyką, trwałości wiedzy i umiejętności oraz ustawicznego kształcenia.

W programie przedstawiono cele kształcenia ogólnego jako nadrzędne kierunki działania, które umożliwiają zdobywanie kwalifikacji zawodowych w wyniku procesu uczenia się przez całe życie. Cele kształcenia geograficznego przedstawiono zgodnie z podstawą programową w podziale na wymagania ogólne, które odnoszą się do wiedzy, umiejętności i postaw, oraz wymagania szczegółowe zapisane językiem wymagań. Wymagania szczegółowe pozwoliły sformułować treści nauczania i jednocześnie wskazać efekty kształcenia, które należy osiągnąć w toku nauczania.

Realizacja programu umożliwia zdobywanie określonych w podstawie programowej wiadomości ściśle powiązanych z umiejętnościami i postawami, na które położono szczególny nacisk. Uczeń ma je rozwijać poprzez wnioskowanie, krytyczną analizę i kreatywne działanie. Ważne jest, aby stosował zdobywane umiejętności w lokalnym środowisku, w którym funkcjonuje. Takie warunki powinna stwarzać szkoła, aby uczeń stał się otwarty na inicjatywę, samodzielny i twórczy.

Podstawa programowa określa, że głównym celem geografii jako przedmiotu szkolnego jest poznawanie własnego kraju i świata jako zintegrowanej całości, w której zjawiska i procesy przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne są ze sobą ściśle powiązane na zasadach wzajemnych uwarunkowań i zależności. Lekcje geografii powinny zatem sprzyjać temu, aby uczeń mógł zrozumieć istniejące powiązania i zależności w środowisku geograficznym – przyrodniczym i społeczno-gospodarczym, a także we wzajemnych relacjach człowiek – przyroda. Nowa podstawa programowa tworzy ramy do zdobywania przez ucznia wiedzy przydatnej w życiu codziennym, a także kształtowania wielu umiejętności oraz pozytywnych postaw ucznia w odniesieniu do własnego kraju i środowiska, w którym żyje.

Program został podzielony na rozdziały. W rozdziale I zostały omówione ogólne cele kształcenia dla liceum ogólnokształcącego i technikum, na które powinni kłaść nacisk nauczyciele podczas pracy z uczniami. Odnoszą się one do podstawowych założeń kształcenia ogólnego i stanowią fundament

wykształcenia. W tym rozdziale przedstawiono również podstawowe cele kształcenia geograficznego w podziale na wiadomości, umiejętności oraz postawy, które wskazuje podstawa programowa jako ważne i niezbędne na tym etapie kształcenia. W rozdziale II został zamieszczony opis najważniejszych w liceum ogólnokształcącym i technikum. Natomiast szczegółowe osiągnięcia ucznia przedstawiono w postaci wymagań szczegółowych w tabelach zamieszczonych w rozdziale III. Są one zapisane w postaci efektów kształcenia, zgodnie z ideą europejskich ram kwalifikacji. W tym rozdziale zaprezentowano również szczegółowe cele kształcenia i wychowania oraz materiał nauczania w powiązaniu z podstawą programową.

Niniejszy program zakłada wszechstronny rozwój ucznia, dlatego w wymaganiach zwrócono szczególną uwagę nie tylko na jego rozwój intelektualny, lecz także emocjonalny i społeczny. Założeniem jest wykorzystanie potencjału edukacyjnego geografii w zakresie walorów poznawczych, kształcących i wychowawczych.

Wymagania edukacyjne i podporządkowany im materiał nauczania podzielono na trzy części:

- Część I obejmuje treści dotyczące źródeł informacji geograficznej, technologii geoinformacyjnych oraz metod prezentacji danych przestrzennych. Kolejne zagadnienia dotyczą miejsca Ziemi we Wszechświecie, budowy Wszechświata, Układu Słonecznego oraz następstw ruchów Ziemi. Następnie podano treści dotyczące poszczególnych sfer powłoki ziemskiej, zachodzących w nich procesów, związków, zależności i prawidłowości w ich obrębie. W tej części szczególną uwagę zwrócono na kształcenie umiejętności korzystania z informacji, wyjaśniania terminów, zdarzeń, zjawisk oraz procesów, a także analizowania i rozwiązywania problemów.
- Część II zawiera treści dotyczące podziału politycznego i zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego świata, przemian struktur demograficznych i społecznych oraz procesów osadniczych, uwarunkowań rozwoju gospodarki światowej, w tym rozwoju rolnictwa, leśnictwa, rybactwa, przemysłu i usług. Szczególną uwagę zwrócono także na relacje człowieka ze środowiskiem geograficznym i wypływające z nich konflikty interesów. Realizacja treści zamieszczonych w tej części programu wymaga wykorzystania wiedzy o procesach zachodzących w środowisku przyrodniczym do wyjaśniania zjawisk społeczno-gospodarczych występujących we współczesnym świecie.
- Część III dotyczy geografii Polski oraz miejsca i roli naszego kraju we współczesnym świecie. Treści ukazują regionalne zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski. W tej części przybliżono również zagadnienia dotyczące społeczeństwa i gospodarki. Położono akcent na zależności między środowiskiem przyrodniczym a rozwojem społeczno-gospodarczym Polski.

Rozdział IV zawiera opis procedur osiągnięcia celów kształcenia i wychowania wynikających z podstawy programowej w powiązaniu z proponowanymi środkami dydaktycznymi. Są one niezbędne do właściwej realizacji procesu edukacyjnego przez nauczycieli, by osiągnąć zamierzone cele. Rozdział ten przybliży również wybrane metody nauczania przydatne podczas lekcji geografii, a także pokazuje korelację geografii z innymi przedmiotami. Z kolei w rozdziale V zostały podane propozycje kontroli, oceny i pomiaru osiągnięć ucznia, z uwzględnieniem motywacyjnej funkcji oceny szkolnej. W rozdziale VI zamieszczono propozycję przydziału liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działów programu, a w rozdziale VII – zalecaną literaturę dla nauczycieli. Załącznik nr 1 do programu stanowi wyciąg z Podstawy programowej z geografii dla liceum ogólnokształcącego i technikum w zakresie podstawowym.

Program nauczania geografii w zakresie podstawowym dla liceum ogólnokształcącego i technikum – Oblicza geografii może być poddawany modyfikacjom stosownie do uwarunkowań konkretnej szkoły czy klasy. Jego założeniem jest kształcenie i doskonalenie umiejętności geograficznych, stosowania wiedzy w praktyce oraz kreatywnego myślenia. Prezentowany program jest pierwszą częścią szerszej obudowy dydaktycznej niezbędnej w procesie nauczania, którą będą stanowić między innymi Książka Nauczyciela (szczegółowy przewodnik metodyczny dla nauczycieli korzystających z niniejszego programu), Karty pracy ucznia, Atlas geograficzny, Multiteka, Generator testów oraz inne materiały dydaktyczne dostępne na stronie dlauczyciela.pl

I. Cele kształcenia i wychowania według założeń programu

Podstawowe cele kształcenia w szkołach ponadpodstawowych skupiają się na umiejętnościach rozwiązywania problemów i przygotowaniu uczniów do odpowiedzialnego funkcjonowania we współczesnym świecie, co powinno być najważniejszym zadaniem wszystkich nauczycieli, w tym nauczyciela geografii.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum w myśl podstawy programowej jest:

1. traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
2. doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak czytanie ze zrozumieniem, twórcze pisanie, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
3. rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia oraz integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
4. zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
5. łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniotwórczymi;
6. rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
7. rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą oraz jej rozumienie;
8. rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Zgodnie z podstawą programową głównym celem geografii jako przedmiotu szkolnego jest poznawanie własnego kraju i świata jako zintegrowanej całości, w której zjawiska i procesy przyrodnicze oraz społeczno-ekonomiczne są ze sobą ściśle powiązane na zasadach wzajemnych uwarunkowań i zależności. Lekcje geografii powinny zachęcać ucznia do zrozumienia istniejących powiązań i zależności w środowisku geograficznym oraz we wzajemnych relacjach człowiek – przyroda. Istotnymi aspektami kształcenia geograficznego są także:

1. prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie oraz przetwarzanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie;
2. dobór odpowiednich metod badań geograficznych i stosowanie elementarnych zasad ich prowadzenia oraz korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej i technologii geoinformacyjnych;
3. wieloaspektowe postrzeganie przestrzeni geograficznej;
4. całościowe i syntetyzujące myślenie geograficzne, a także myślenie krytyczne i twórcze;

5. formułowanie hipotez, ich weryfikowanie oraz rozwiązywanie problemów praktycznych występujących w środowisku geograficznym;
6. ocenianie oraz wartościowanie zjawisk i procesów geograficznych, formułowanie twierdzeń o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień i prognozowanie.

Ważne jest, aby uczeń zrozumiał sens i warunki realizacji zasad zrównoważonego rozwoju, między innymi poprzez poznawanie przykładów racjonalnego gospodarowania w środowisku, znaczenie planowania przestrzennego, poprawy jakości życia człowieka, poczucia odpowiedzialności za tworzenie ładu i piękna w miejscu zamieszkania.

Kształcenie geograficzne zgodnie z podstawą programową powinno sprzyjać kształtowaniu takich postaw, jak rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym, uwrażliwianie na wartość i znaczenie cennych obiektów przyrodniczych i kulturowych należących do dziedzictwa lokalnego, regionalnego, narodowego i ponadnarodowego. Kształtowane powinny być także postawy solidarności społecznej, szacunku i empatii wobec przedstawicieli innych narodów i grup etnicznych, przyjmowanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej, rozumienie pozautilitarnych wartości wybranych elementów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozwijanie dociekliwości poznawczej ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna.

W podstawie programowej uwzględniono również podejście humanistyczne w geografii, podkreślające przede wszystkim aspekty odkrywania i rozumienia przez człowieka środowiska jego życia.

Podstawa programowa określa cele kształcenia zapisane jako wymagania ogólne kształcenia geograficznego. Odnoszą się one do trzech aspektów aktywności uczniowskiej, wiedzy geograficznej, umiejętności i stosowania wiedzy w praktyce oraz kształtowania postaw:

I. Wiedza geograficzna.

1. Poznawanie terminologii geograficznej.
2. Zaznajomienie z różnorodnymi źródłami i metodami pozyskiwania informacji geograficznej.
3. Poznanie zróżnicowania środowiska geograficznego, głównych zjawisk i procesów geograficznych oraz ich uwarunkowań i konsekwencji.
4. Poznanie podstawowych relacji między elementami przestrzeni geograficznej (przyrodniczej, społeczno-gospodarczej i kulturowej) w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej.
5. Rozumienie prawidłowości w zakresie funkcjonowania środowiska geograficznego oraz wzajemnych zależności w systemie człowiek – przyroda.
6. Rozumienie zasad racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody i zachowania dziedzictwa kulturowego.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

1. Korzystanie z planów, map fizycznogeograficznych i społeczno-gospodarczych, fotografii, zdjęć lotniczych i satelitarnych, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych, technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz geoinformacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
2. Interpretowanie treści różnych map.
3. Identyfikowanie relacji między poszczególnymi elementami środowiska geograficznego (przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego).
4. Formułowanie twierdzeń o podstawowych prawidłowościach dotyczących funkcjonowania środowiska geograficznego.

5. Ocenianie zjawisk i procesów politycznych, społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.
6. Przewidywanie skutków działalności gospodarczej człowieka w środowisku geograficznym.
7. Krytyczne, odpowiedzialne ocenianie przemian środowiska przyrodniczego oraz zmian społeczno-kulturowych i gospodarczych w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej.
8. Wykonywanie obliczeń matematycznych z zakresu geografii fizycznej i społeczno- - ekonomicznej na potrzeby wnioskowania o zjawiskach i procesach geograficznych.
9. Rozwijanie umiejętności komunikowania się i podejmowania konstruktywnej współpracy w grupie.
10. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

III. Kształtowanie postaw.

1. Rozwijanie zainteresowań geograficznych, budzenie ciekawości świata.
2. Docenianie znaczenia wiedzy geograficznej w poznawaniu i kształtowaniu przestrzeni geograficznej.
3. Dostrzeganie aplikacyjnego charakteru geografii.
4. Podejmowanie refleksji nad pięknem i harmonią świata przyrody, krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz osiągnięciami cywilizacyjnymi ludzkości.
5. Rozumienie potrzeby racjonalnego gospodarowania w środowisku geograficznym zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, ochrony elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz konieczności rekultywacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych.
6. Przyjmowanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej.
7. Kształtowanie więzi emocjonalnych z najbliższym otoczeniem, regionem oraz krajem ojczystym.
8. Kształtowanie postawy zrozumienia i szacunku dla tradycji, kultury i osiągnięć cywilizacyjnych Polski, własnego regionu i społeczności lokalnej oraz dla ludzi innych kultur i tradycji.
9. Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postaw solidarności, szacunku i empatii wobec Polaków oraz przedstawicieli innych narodów i społeczności.

W nauczaniu geografii w zakresie podstawowym szczególną rolę odgrywa dział obejmujący wymagania związane z konfliktami interesów w relacjach człowiek – środowisko geograficzne, gdzie integruje się wiedzę zdobytą w trakcie realizacji wcześniejszych działów w klasie I i II.

Ważną rolę w zakresie podstawowym przypisuje się wykorzystaniu w poznawaniu świata i wykrywaniu złożonych problemów środowiska geograficznego technologii geoinformacyjnych, w tym GIS. Stosowanie technologii geoinformacyjnych i aplikacji GIS czyni z geografii nowoczesną dyscyplinę oraz zdecydowanie rozszerza możliwości sfery poznawczej ucznia.

Treści z zakresu geografii społeczno-gospodarczej i politycznej powinny być skorelowane z wiedzą o społeczeństwie i historią, a z zakresu geografii gospodarczej – z podstawami przedsiębiorczości, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnień makroekonomicznych i funkcjonowania gospodarki Polski.

W celu realizacji niektórych wymagań konieczna jest współpraca z nauczycielem informatyki, przydatny jest dostęp do pracowni informatycznej oraz nowoczesnych narzędzi, zasobów i rozwiązań wspierających. Dotyczy to zwłaszcza wykorzystania narzędzi GIS i narzędzi graficznych do przetwarzania informacji statystycznych.

II. Osiągnięcia ucznia

Według założeń podstawy programowej do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

1. myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmujący interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sążenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
2. czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi. Kluczowe umiejętności lingwistyczne i psychologiczne prowadzą do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
3. umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie. To elementarna umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumiewania się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
4. kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowania;
5. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno- - komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
6. umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
7. nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
8. umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

**III. Szczegółowe cele edukacyjne i osiągnięcia ucznia
w postaci wymagań edukacyjnych oraz materiał nauczania.**

Nr	Temat lekcji	Treści nauczania	Główne cele lekcji w postaci wymagań edukacyjnych Uczeń:
1.	Podział polityczny świata	<ul style="list-style-type: none"> • państwo, eksklawa, terytorium zależne • elementy państwa • wielkie państwa i minipaństwa • powierzchnia Polski, różnice w powierzchni państw • liczba państw świata • kraje nieuznawane na arenie międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje na podstawie mapy przykłady eksklaw i terytoriów zależnych na świecie • wymienia elementy państwa • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • porównuje powierzchnię największych i najmniejszych państw na świecie • porównuje powierzchnię Polski z powierzchnią największych i najmniejszych państw świata • podaje aktualną liczbę państw świata • wymienia przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej
2.	Wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny obraz świata	<ul style="list-style-type: none"> • zmiany na mapie politycznej świata • kolonializm i jego skutki • obszary kolonialne krajów europejskich na świecie w połowie XX w. • przyczyny i skutki dekolonizacji • kolonializm a dysproporcje w rozwoju państw 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny zmian na mapie politycznej świata • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kolonializm</i> • wymienia skutki kolonializmu • wskazuje na mapie obszary kolonialne na świecie w połowie XX w. • wymienia kraje europejskie, które w połowie XX w. miały posiadłości kolonialne • wyjaśnia znaczenie terminu <i>dekolonizacja</i> • wymienia przyczyny i skutki dekolonizacji • analizuje wpływ kolonializmu na dysproporcje w rozwoju państw

3. 4.	Integracja i dezintegracja na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • procesy integracji i dezintegracji • zmiany na mapie politycznej świata po 1945 i 1989 r. • dezintegracja Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i Jugosławii • integracja Niemiec • płaszczyzny integracji • międzynarodowe organizacje pozarządowe • międzynarodowe organizacje międzyrządowe • Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) • przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na przykładzie Unii Europejskiej • pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> • opisuje zmiany na mapie politycznej świata po 1945 i po 1989 r. • omawia procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. (dezintegracja Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i Jugosławii, integracja Niemiec) • wskazuje na mapie państwa powstałe w Europie po 1989 r. • opisuje płaszczyzny integracji • wymienia przykłady międzynarodowych organizacji pozarządowych, wyjaśnia, na czym polega ich działalność • podaje przykłady międzynarodowych organizacji międzyrządowych • opisuje działalność ONZ • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na przykładzie Unii Europejskiej • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej w Europie
5.	Konflikty zbrojne. Terroryzm	<ul style="list-style-type: none"> • przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • najważniejsze konflikty zbrojne po 1990 r. • najważniejsze obszary konfliktów zbrojnych i zamachów terrorystycznych po 1990 r. • terroryzm • wybrane zamachy terrorystyczne w XXI w. • skutki konfliktów i ataków terrorystycznych • wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów zbrojnych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia wybrane konflikty zbrojne w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • wskazuje na mapie regiony, w których po 1990 r. toczyły się konflikty zbrojne i dokonano zamachów terrorystycznych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> • podaje przykłady zamachów terrorystycznych w wybranych regionach świata w XXI w. • omawia skutki konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych na świecie • przedstawia na wybranych przykładach wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie

6. 7.	Podstawowe wskaźniki rozwoju krajów	<ul style="list-style-type: none"> • przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • wskaźniki poziomu rozwoju gospodarczego państw świata: produkt krajowy brutto (PKB), wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), wielokryterialny wskaźnik ubóstwa (MPI) • prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata według PKB, HDI, MPI • struktura PKB Polski na tle innych krajów • składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski • cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • wymienia wskaźniki poziomu rozwoju gospodarczego państw • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>produkt krajowy brutto (PKB)</i>, <i>wskaźnik rozwoju społecznego (HDI)</i>, <i>wielokryterialny wskaźnik ubóstwa (MPI)</i> • opisuje prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata według PKB • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów na podstawie danych statystycznych • opisuje przestrzenne zróżnicowanie krajów pod względem HDI na świecie • przedstawia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika MPI na świecie • wymienia cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego
8.	Liczba ludności świata i jej zmiany	<ul style="list-style-type: none"> • liczba ludności świata • przyczyny zmian zaludnienia na świecie • udział kontynentów w zaludnieniu świata • przyrost naturalny • współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • zróżnicowanie przestrzenne współczynników urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje liczbę ludności świata • przewiduje zmiany zaludnienia na świecie w przyszłości • omawia przyczyny zmian zaludnienia na świecie • przedstawia udział kontynentów w zaludnieniu świata • wymienia najludniejsze państwa świata • wyjaśnia znaczenie terminu <i>przyrost naturalny</i> • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie • porównuje zróżnicowanie współczynników przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych
9. 10.	Rozwój demograficzny	<ul style="list-style-type: none"> • model przejścia demograficznego • fazy rozwoju demograficznego • eksplozja demograficzna, przyczyny i skutki • regres demograficzny i problemy z nim związane • zróżnicowanie struktury wieku na świecie • piramida wieku i płci • typy demograficzne społeczeństw • przyczyny i konsekwencje procesu starzenia się ludności • społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • dominujące modele rodziny • współczynnik dzietności • poziom dzietności w różnych regionach świata 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje model przejścia demograficznego • omawia fazy rozwoju demograficznego • wyjaśnia zjawiska eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • opisuje zróżnicowanie struktury wieku na świecie • analizuje piramidę wieku i płci w wybranych krajach świata • wymienia typy demograficzne społeczeństw • omawia przyczyny i skutki procesu starzenia się ludności oraz jego zróżnicowania na świecie • wskazuje na mapie państwa o największym i najmniejszym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie mieszkańców • opisuje społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • wymienia dominujące modele rodziny i podaje przykłady ich występowania na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie

11.	Rozmieszczenie ludności na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • ekumena, subekumena i anekumena • czynniki rozmieszczenia ludności • bariery osadnicze • cechy rozmieszczenia ludności na świecie • gęstość zaludnienia • obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie • obszary największej koncentracji ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i> • omawia czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery osadnicze • prezentuje cechy rozmieszczenia ludności na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gęstość zaludnienia</i> • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wymienia i wskazuje na mapie obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie oraz obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności
12. 13.	Migracje	<ul style="list-style-type: none"> • migracja, imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji • podział migracji ze względu na zasięg • kierunki migracji zagranicznych na świecie • współczynnik salda migracji zagranicznych na świecie • przyczyny i skutki migracji zagranicznych • kraje emigracyjne i imigracyjne • skutki migracji zagranicznych • uchodźstwo, migracja ekonomiczna • problemy uchodźców w Europie i w innych regionach świata 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>migracja, imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i> • omawia podział migracji ze względu na zasięg • opisuje kierunki migracji zagranicznych na świecie • analizuje przestrzenne zróżnicowanie współczynnika salda migracji zagranicznych na świecie • wyjaśnia przyczyny i skutki migracji zagranicznych • wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne • omawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych • wymienia różnice między uchodźstwem a migracją ekonomiczną • opisuje problemy uchodźców w Europie i w innych regionach świata
14. 15.	Zróżnicowanie narodowościowe i etniczne ludności świata	<ul style="list-style-type: none"> • odmiany ludzkie • naród, grupa etniczna • mniejszość narodowa a mniejszość etniczna • struktura narodowościowa i etniczna w wybranych państwach • państwa jednolite narodowościowo i wielonarodowościowe • zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce • konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia główne i mieszane odmiany ludzkie na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>naród, grupa etniczna</i> • wymienia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • analizuje na podstawie wykresów zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w wybranych krajach świata • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym • omawia zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce • przedstawia konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na wybranych przykładach
16.	Zróżnicowanie religijne i kulturowe ludności świata	<ul style="list-style-type: none"> • religia • religie świata • zróżnicowanie religijne ludności świata • religie uniwersalne • struktura religijna w wybranych krajach • zróżnicowanie religijne w Polsce • wpływ religii na życie człowieka i gospodarkę 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia główne religie świata • opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata • wymienia religie uniwersalne • wymienia wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania • omawia na podstawie diagramów strukturę religijną w wybranych krajach • przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce • opisuje wpływ religii na życie człowieka oraz na gospodarkę

		<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie kulturowe ludności świata • kręgi kulturowe 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie kulturowe ludności świata • wymienia i opisuje kręgi kulturowe
17.	Rozwój sieci osadniczej na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • rodzaje jednostek osadniczych • czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • osadnictwo wiejskie, zmiany charakteru wsi • czynniki kształtujące sieć miejską • sieć osadnicza wybranych regionów świata 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • przedstawia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej • opisuje zmiany charakteru wsi, omawia nowe funkcje wsi • omawia proces zacierania się granicy między miastem a wsią • opisuje czynniki kształtujące sieć miejską • analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych
18. 19.	Urbanizacja	<ul style="list-style-type: none"> • urbanizacja, płaszczyzny urbanizacji • fazy urbanizacji • gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji • wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce • przyczyny i skutki urbanizacji • zespoły miejskie 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>urbanizacja</i> • przedstawia płaszczyzny procesu urbanizacji • omawia fazy urbanizacji • przedstawia na podstawie wykresu gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji • wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik urbanizacji</i> • opisuje przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji na świecie i w Polsce • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata • opisuje zespoły miejskie i ich typy, podaje przykłady ze świata i z Polski
20.	Rozwój obszarów wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • wieś, obszar wiejski • kryteria wyodrębniania wsi • obszary wiejskie na świecie • nowe funkcje wsi • czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie • przyczyny depopulacji wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś</i>, <i>obszar wiejski</i> • podaje kryteria wyodrębniania wsi • opisuje obszary wiejskie na świecie • wskazuje na mapie państwa o najmniejszym i największym udziale ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców • przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności kraju a jego poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego • opisuje zmiany funkcji współczesnej wsi na wybranych przykładach • wymienia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie • wyjaśnia przyczyny depopulacji wsi w Europie i w Polsce
21.	Zmiana roli sektorów gospodarki na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • podział gospodarki na sektory • znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • funkcje sektorów gospodarki • zmiana roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym • struktura zatrudnienia • zróżnicowanie struktury zatrudnienia w wybranych krajach i jej zmiany • zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział gospodarki na sektory • omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • omawia zmiany roli sektorów gospodarki w zależności od rozwoju cywilizacyjnego społeczności • wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia • porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego

		<ul style="list-style-type: none"> • przyczyny zmian roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny zmian roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce
22. 23.	Świat w dobie globalizacji	<ul style="list-style-type: none"> • globalizacja • płaszczyzny globalizacji • wpływ globalizacji na gospodarkę światową • indeks globalizacji • zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa • pozytywne i negatywne skutki globalizacji dla Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>globalizacja</i> • omawia przebieg procesów globalizacji w płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej • przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową • wyjaśnia znaczenie terminu <i>indeks globalizacji</i> • opisuje na podstawie mapy zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego • przedstawia pozytywne i negatywne skutki procesu globalizacji dla Polski
24.	Czynniki rozwoju rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> • przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • klimatyczno-glebowe warunki produkcji rolnej • użytki rolne na świecie • formy użytkowania ziemi • struktura użytków rolnych w Polsce i w innych krajach świata • zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa na świecie • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie klimatyczno-glebowe warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie świata • wskazuje na mapie obszary o najlepszych i najgorszych warunkach produkcji rolnej • omawia formy użytkowania ziemi na świecie i ich strukturę w wybranych krajach i w Polsce • przedstawia podział użytków rolnych i omawia ich strukturę w wybranych krajach oraz w Polsce • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie
25.	Główne obszary upraw	<ul style="list-style-type: none"> • podział i zastosowanie roślin uprawnych • czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw na świecie • warunki upraw wybranych roślin • czołowi producenci wybranych roślin uprawnych • zróżnicowanie rozmieszczenia najważniejszych roślin uprawnych na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych • opisuje czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw na świecie • omawia warunki upraw wybranych roślin uprawnych • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • wskazuje na mapie obszary upraw najważniejszych roślin uprawnych na świecie

26.	Chów zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> zwierzęta gospodarskie, pogłowie chów a hodowla chów intensywny i chów ekstensywny czynniki wpływające na rozmieszczenie pogłowa zwierząt gospodarskich na świecie hodowla bydła, trzody chlewnej, owiec, drobiu i ich rozmieszczenie 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu wyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i> wymienia różnice między chowem a hodowlą wskazuje różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym opisuje czynniki wpływające na rozmieszczenie pogłowa zwierząt gospodarskich na świecie opisujerozmieszczenie pogłowa wybranych zwierząt gospodarskich na świecie wymienia kraje o największym pogłowie zwierząt danego gatunku
27.	Lasy na Ziemi. Gospodarka leśna	<ul style="list-style-type: none"> funkcje lasów rozmieszczenie lasów na Ziemi wskaźnik lesistości zróznicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce gospodarka rabunkowa i gospodarka racjonalna zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia funkcje oraz przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie podaje czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi wymienia rejony Ziemi, gdzie znajdują się największe zwarte obszary leśne wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik lesistości</i> omawiana podstawie map przestrzenne zróznicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody
28.	Rybacktwo	<ul style="list-style-type: none"> rybacktwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie rozmieszczenie głównych łowisk wielkość produkcji w akwakulturze na świecie wpływ rybołówstwa na równowagę w środowisku metody zapobiegania przełowieniu zalety i wady akwakultury w kontekście zachowania równowagi w ekosystemach wód 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybacktwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> omawia wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie wskazuje na mapie główne łowiska wymienia kraje o największych połowach organizmów wodnych wymienia najczęściej poławiane organizmy morskie i słodkowodne omawia wielkość produkcji w akwakulturze na świecie opisuje wpływ rybołówstwa na równowagę w środowisku wyjaśnia znaczenie terminu <i>przełowienie</i> opisuje rozmieszczenie nadmiernie eksploatowanych łowisk podaje metody zapobiegania przełowieniu wymienia zalety i wady akwakultury w zachowaniu równowagi w ekosystemach wód
29.	Czynniki lokalizacji przemysłu	<ul style="list-style-type: none"> przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej wpływ czynników lokalizacji przemysłu na wybrane działy przemysłu zmiany roli czynników lokalizacji przemysłu 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu opisuje stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu opisuje, jak się zmienia rola czynników lokalizacji przemysłu

30.	Przemysł tradycyjny i przemysł zaawansowanych technologii	<ul style="list-style-type: none"> • cechy przemysłu tradycyjnego • rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego na świecie • cechy i rozmieszczenie przemysłu zaawansowanych technologii • działy przemysłu high-tech • znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii na świecie • przemysł tradycyjny a przemysł high-tech • wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia cechy przemysłu tradycyjnego • opisuje czynniki wpływające na rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego na świecie • omawia cechy i rozmieszczenie przemysłu zaawansowanych technologii • wymienia działy przemysłu high-tech • omawia na podstawie mapy rozmieszczenie przemysłu zaawansowanych technologii na świecie • porównuje przemysł tradycyjny i przemysł high-tech • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności
31.	Zmiany w przemyśle na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja • przyczyny i skutki dezindustrializacji • przebieg dezindustrializacji w wybranych miastach świata • przyczyny i przebieg reindustrializacji • przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja</i>, <i>dezindustrializacja</i>, <i>reindustrializacja</i> • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie • charakteryzuje przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce
32. 33.	Źródła energii i bilans energetyczny	<ul style="list-style-type: none"> • odnawialne i nieodnawialne źródła energii • najważniejsze surowce energetyczne i ich główni producenci • odnawialne źródła energii • bilans energetyczny świata i Polski • skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła energii w podziale na odnawialne i nieodnawialne • omawia najważniejsze surowce energetyczne i ich głównych producentów • opisuje odnawialne źródła energii • wyjaśnia znaczenie terminu <i>bilans energetyczny</i> • przedstawia bilans energetyczny świata i jego zmiany • opisuje zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii
34.	Produkcja i zużycie energii elektrycznej	<ul style="list-style-type: none"> • gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • wzrost produkcji energii elektrycznej na świecie • główni producenci energii elektrycznej • struktura produkcji energii elektrycznej na świecie • energetyka oparta na nieodnawialnych źródłach energii • zalety i wady elektrowni cieplnych i jądrowych • energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii • rodzaje elektrowni wytwarzające energię ze źródeł odnawialnych • wady i zalety elektrowni odnawialnych 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje wzrost produkcji energii elektrycznej na świecie na podstawie wykresu • wymienia największych producentów energii elektrycznej na świecie • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • podaje zalety i wady elektrowni cieplnych i jądrowych • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych • omawia zalety i wady elektrowni opartych na odnawialnych źródłach energii • charakteryzuje udział poszczególnych rodzajów elektrowni w wytwarzaniu energii na świecie i w Polsce • przedstawia wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne

		<ul style="list-style-type: none"> • struktura produkcji energii elektrycznej w Polsce i na świecie • wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne 	
35.	Energetyka jądrowa	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój energetyki jądrowej na świecie • znaczenie energetyki jądrowej • plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce • przyczyny i skutki rozwoju energetyki jądrowej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • analizuje na podstawie mapy znaczenie energetyki jądrowej na świecie • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce • wymienia przyczyny i skutki rozwoju energetyki jądrowej
36.	Zróżnicowanie usług na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • podział usług • zróżnicowanie sektora usług na świecie • etapy rozwoju usług • stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • rozwój sektora usług w Polsce • struktura zatrudnienia w usługach w Polsce a struktura zatrudnienia w usługach w wybranych krajach 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia różne sposoby podziału usług • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • opisuje etapy rozwoju usług • charakteryzuje stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • omawia rozwój sektora usługowego w Polsce • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach • formułuje wnioski na temat poziomu zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w Polsce w porównaniu z innymi krajami
37. 38.	Transport	<ul style="list-style-type: none"> • transport i infrastruktura transportowa • czynniki rozwoju transportu • rodzaj transportu i ich uwarunkowania • sieć transportu na świecie • znaczenie transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • zalety i wady różnych rodzajów transportu • czynniki rozwoju transportu w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • wymienia rodzaje transportu i elementy jego infrastruktury • wymienia czynniki rozwoju transportu • omawia poszczególne rodzaje transportu • opisuje na podstawie mapy sieć transportu na świecie • analizuje znaczenie transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia zalety i wady różnych rodzajów transportu • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce
39.	Łączność	<ul style="list-style-type: none"> • łączność • podział łączności • spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji • rozwój telefonii • rozwój telekomunikacji komputerowej i jej zróżnicowanie na świecie • prawidłowości w przestrzennym zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • rola łączności w światowej gospodarce 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji • opisuje rozwój telefonii i jej rodzaje • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i jej zróżnicowanie na świecie • przedstawia prawidłowości w przestrzennym zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce

40.	Gospodarka oparta na wiedzy. Społeczeństwo informacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • kapitał ludzki, gospodarka oparta na wiedzy, społeczeństwo informacyjne • cechy gospodarki opartej na wiedzy • czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • rola władz w gospodarce opartej na wiedzy • rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • cechy społeczeństwa informacyjnego • skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kapitał ludzki, gospodarka oparta na wiedzy, społeczeństwo informacyjne</i> • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • opisuje rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • podaje cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego
41.	Usługi edukacyjne i finansowe	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie dostępu do usług edukacyjnych na świecie • znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa • usługi finansowe i ich dostępność w różnych regionach świata • znaczenie usług finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa • największe banki świata • rola giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie dostępu do usług edukacyjnych na świecie • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa • omawia rodzaje usług finansowych i ich dostępność w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • wymienia największe banki świata • analizuje zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw
42. 43.	Handel międzynarodowy	<ul style="list-style-type: none"> • handel międzynarodowy (handel zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa • zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • struktura towarowa handlu zagranicznego • czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego • handel międzynarodowy w Polsce • strukturahandlu zagranicznego Polski • kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • zasady sprawiedliwego handlu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (handel zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> • przedstawia zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • wyjaśnia, czym jest struktura towarowa handlu zagranicznego • omawia czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • opisuje handel międzynarodowy w Polsce • przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • charakteryzuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać
44. 45.	Turystyka na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • turystyka • rodzaje turystyki • czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną (walory turystyczne, infrastruktura turystyczna) • dostępność turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>turystyka</i> • omawia rodzaje turystyki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> • przedstawia walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną • omawia wpływ infrastruktury turystycznej na atrakcyjność turystyczną

		<ul style="list-style-type: none"> • państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • regiony turystyczne świata • rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, co to jest dostępność turystyczna • wymienia państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • charakteryzuje regiony turystyczne świata • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki • omawia rozwój turystyki oraz jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
46.	Konflikt w relacji człowiek – środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • antropopresja • konflikt w relacji człowiek – środowiskoprzyrodnicze • zasady zrównoważonego rozwoju • filary zrównoważonego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> • omawia najbardziej istotne zagrożenia dla środowiska przyrodniczego wynikające z działalności człowieka • wymienia zasady zrównoważonego rozwoju • omawia filary zrównoważonego rozwoju
47.	Wpływ działalności człowieka na atmosferę	<ul style="list-style-type: none"> • źródła zanieczyszczeń powietrza • typy smogu • przyczyny i skutki występowania smogu • globalne ocieplenie • efekt cieplarniany • globalne zmiany klimatu • kwaśne opady • dziura ozonowa • działania, które sprzyjają ochronie atmosfery 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia źródła zanieczyszczeń powietrza • wymienia i opisuje typy smogu • podaje przyczyny i skutki występowania smogu • opisuje, na czym polega globalne ocieplenie • wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji • przedstawia przyczyny i skutki globalnych zmian klimatu • omawia powstawanie kwaśnych opadów i ich wpływ na środowisko przyrodnicze • opisuje powstawanie dziury ozonowej • podaje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery
48.	Wpływ działalności człowieka na hydrosferę	<ul style="list-style-type: none"> • zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • przyczyny deficytu wody na świecie • źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • inne przykłady ingerencji człowieka w hydrosferę • pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładach budowy Wysokiej Tamy na Nilu oraz zaniku Jeziora Aralskiego • wymienia pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu
49.	Wpływ działalności rolniczej na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • wpływ monokultury i płodozmianu na środowisko przyrodnicze • chemizacja i mechanizacja rolnictwa a środowisko przyrodnicze • wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze • wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • przedstawia wpływ monokultury i płodozmianu na środowisko przyrodnicze • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze w Polsce i na świecie • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko

50.	Wpływ działalności górniczej na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • rodzaje górnictwa • wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • wpływ kopalń na stosunki wodne • powstawanie leja depresyjnego • wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • zagrożenia związane z górnictwem • sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze • rekultywacja terenów pogórnicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje górnictwa • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • omawia wpływ kopalń na stosunki wodne • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje lej depresyjny • przedstawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • omawia zagrożenia związane z górnictwem • omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnicznych
51.	Wpływ transportu i turystyki na środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ transportu na warunki życia ludności • zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową • wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • pojemność turystyczna • zasady zrównoważonego rozwoju w turystyce, postawa nowego turysty 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ transportu na warunki życia ludności • wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • omawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową • określa wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> • przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju, opisuje postawę nowego turysty
52.	Krajobraz kulturowy i jego ochrona	<ul style="list-style-type: none"> • krajobraz kulturowy • czynniki kształtujące krajobraz kulturowy • cechy krajobrazu kulturowego miast i terenów wiejskich • degradacja krajobrazu miejskiego i krajobrazu rolniczego • działania służące ochronie krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • odpowiedzialność za krajobraz kulturowy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy • wymienia cechy krajobrazu kulturowego miast i terenów wiejskich • omawia przyczyny degradacji krajobrazu miejskiego i krajobrazu rolniczego • podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie i w Polsce • omawia, kto ponosi odpowiedzialność za krajobraz kulturowy
53.	Rewitalizacja i działania proekologiczne	<ul style="list-style-type: none"> • rewitalizacja i jej rodzaje • przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • działania proekologiczne w rolnictwie, przemyśle i usługach • współodpowiedzialność za stan środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> • wymienia rodzaje rewitalizacji • podaje przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego • podaje przykłady działania na rzecz środowiska przyrodniczego

Wymagania edukacyjne z geografii pp dla klasy 2 szkoły ponadpodstawowej

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca)	podstawowe (ocena dostateczna)	rozszerzające (ocena dobra)	dopelniające (ocena bardzo dobra)	wykraczające (ocena celująca)
I. Zmiany na mapie politycznej				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, eksklawa, terytorium zależne</i> • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa i minipaństwa • określa różnice w powierzchni państw • podaje powierzchnię Polski • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> • wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie • wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne krajów europejskich połowy XX w. • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • określa główne cele ONZ • wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych w wybranych regionach w XXI w. • podaje definicje wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI, MPI 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny • wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej świata • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989r. • podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata • omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • wymienia skutki kolonializmu • omawia wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej • omawia skutki konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych na świecie • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny i skutki dekolonizacji • wykazuje związek między zasięgiem kolonii a językiem urzędowym w państwach Ameryki Południowej • analizuje wpływ kolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI i MPI 		
II. Ludność i urbanizacja				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian • porównuje kontynenty pod względem liczby ludności • wymienia najludniejsze państwa na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • opisuje model przejścia demograficznego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • wymienia dominujące na świecie modele rodziny • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i> • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata • podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • opisuje fazy rozwoju demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna i regres demograficzny • porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • podaje przykłady państw starzejących się • wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności • analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie • opisuje bariery osadnicze • omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie • analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie • omawia obszary zamieszkałe i niezamieszkałe na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego na świecie • analizuje przyczyny kształtujące przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego • analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata • omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności oraz jego zróżnicowanie na świecie • określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych państwach • analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności świata pod względem dzietności w różnych regionach świata • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki wybranych państw świata • podaje przykłady działań, które mogą ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, narodowościowego i etnicznego ludności świata • analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości

<p>społeczno-gospodarcze i polityczne</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia bariery osadnicze wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik gęstości zaludnienia</i> wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i> przedstawia podział migracji podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie wymienia odmiany ludzkie – główne i mieszane wyjaśnia znaczenie terminów: <i>narod, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> wymienia mniejszości narodowe w Polsce wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> wymienia religie uniwersalne wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie wymienia rodzaje jednostek osadniczych wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i> wymienia płaszczyzny urbanizacji podaje fazy urbanizacji podaje typy zespołów miejskich 	<ul style="list-style-type: none"> podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne podaje główne przyczyny migracji na świecie wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej charakteryzuje główne i mieszane odmiany ludzkie wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania podaje cechy wybranych kręgów kulturowych ludności świata przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce charakteryzuje osadnictwo wiejskie omawia czynniki kształtujące sieć miejską omawia płaszczyzny procesu urbanizacji przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> omawia współczesne migracje zagraniczne analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie opisuje zróżnicowanie narodowościowe wybranych krajów omawia zróżnicowanie etniczne wybranych krajów wskazuje strukturę religijną w wybranych krajach przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce charakteryzuje kręgi kulturowe ludności świata i wskazuje je na mapie omawia zróżnicowanie typów wsi na przykładzie Europy opisuje zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie charakteryzuje obszary wiejskie na świecie omawia zmiany funkcji współczesnych wsi 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje problemy uchodźców w wybranych państwach przedstawia konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na wybranych przykładach przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce i w Europie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego na zróżnicowanie poziomu rozwoju sieci osadniczej na świecie analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju
--	--	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, obszar wiejski</i> • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych • podaje na wybranych przykładach funkcje wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje fazy urbanizacji • wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie • wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich 			
III. Sektory gospodarki. Globalizacja				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia podział gospodarki na sektory • wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> • wymienia płaszczyzny globalizacji 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia • wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie • opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. • omawia przebieg procesów globalizacji napłaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce • przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka
IV. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • wymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnych • wymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślin 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecie • omawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsce • opisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw • przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • opisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie • omawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowych • omawia uprawę warzyw i owoców oraz używek na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładach • porównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzenia • przedstawia tendencje zmian w pogłowiu zwierząt gospodarskich na świecie • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania

<ul style="list-style-type: none"> wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych wymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupy wyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i> podaje kraje o największym pogłowie bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie wymienia funkcje lasów wymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik lesistości</i> wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotną rolę wymienia najczęściej poławiane organizmy wodne 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą omawia rozmieszczenie lasów na Ziemi przedstawia rozmieszczenie głównych łowisk na świecie omawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie wyjaśnia, czym jest przelowienie 	<ul style="list-style-type: none"> dostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie opisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie omawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata 	<ul style="list-style-type: none"> omawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku 	<p>zasobami leśnymi na świecie</p> <ul style="list-style-type: none"> rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody <p>dostrzega związek między wykorzystaniem zasobów biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych</p>
---	---	---	--	--

V. Przemysł				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, czym jest <i>przemysł</i> • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu • przedstawia działy przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja</i>, <i>dezindustrializacja</i>, <i>reindustrializacja</i> • podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie • wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania • wymienia największych na świecie producentów surowców energetycznych • wyjaśnia, na czym polega <i>bilans energetyczny</i> • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji • podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją • omawia odnawialne źródła energii • opisuje nieodnawialne źródła energii • przedstawia strukturę produkcji energii na świecie • podaje zalety i wady elektrowni ciepłych i jądrowych • omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych • wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe • przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyrodnicze i pozapryrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie • omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności • porównuje cechy przemysłu zaawansowanych technologii • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie • przedstawia zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu • omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie • omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności • uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa • uzasadnia potrzebę społecznej debaty nad decyzją dotyczącą rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
VI. Usługi				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje usługi • omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje zróżnicowanie sektora usług na świecie 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie usług w gospodarce państw 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formułuje wnioski na temat poziomu zaspokojenia zapotrzebowania

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wyjaśnia, czym są gospodarka oparta na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • podaje największych światowych importerów i eksporterów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> • podaje państwa świata najczęściej odwiedzane przez turystów • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia etapy rozwoju usług • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej zróżnicowanie na świecie • wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia zróżnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • przedstawia zróżnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • wymienia rodzaje turystyki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność turystyczna</i> 	<p>w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rozwój sektora usług w Polsce • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej • podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej • omawia zróżnicowanie usług edukacyjnych na świecie • opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski • charakteryzuje główne regiony turystyczne świata 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w zróżnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce • omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw • omawia miejsce Polski w handlu międzynarodowym • opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata 	<p>na usługi w Polsce w porównaniu z innymi krajami</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
VII. Wpływ człowieka na środowisko				
<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju • podaje przyczyny występowania smogu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka • wymienia filary zrównoważonego rozwoju • podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia typy smogu • wymienia gazy cieplarniane oraz główne źródła ich emisji • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza • wymienia rodzaje górnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórnicych • wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy • wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> • podaje przykłady rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie • przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko • wymienia zagrożenia związane z górnictwem • wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnicych • przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze • wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast • wymienia rodzaje rewitalizacji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego • omawia pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach • przedstawia wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na litosferę i rzeźbę terenu • omawia wpływ kopalń na stosunki wodne • opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową • wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki • omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego • omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych • opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje skutki występowania smogu • przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata • opisuje powstawanie leja depresyjnego • omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu • wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności • omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne • podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce • omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej • wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko • proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery • ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko przyrodnicze • prezentuje na dowolnym przykładzie wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze • przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju • podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy • przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska
--	---	--	---	--